

Ulko- ja sisäpolitiikkaa ulkoministeriössä

■ RAIMO VÄYRYNEN

Timo Soikkanen: *Presidentin ministeriö. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkonen kaudella. Uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970–81*. Otava 2008.

Ulkoasiainministeriön virallinen historia on pääosin 1980-luvulle.¹ Soikkasen teoksen ensimmäinen osa kattaa vuodet 1956–69. Niihin verrattuna siirtyminen 1970-luvulle merkitsi suurta muutosta ministeriön kotimaisessa ja kansainvälisessä toimintaympäristössä. Suomen vanhakantainen valtionhallinto alkoi laajentua voimakkaasti, sen toiminnan suunnitelmallisuutta alettiin korostaa sekä kaikilla aloilla politiikan ja ministeriöhallinnon välille syntyi uudenlainen suhde. Uusi *Zeitgeist* näkyi yhteiskunnan politisoitumisena ja sen mukana vasemmiston kannatuksen ja vaikutusvallan kasvuna. Vanhat porvarillisen vallan linjat joutuivat ennen näkemättömälle koetukselle.

---

1 Jukka Nevakiven kirjoittama ensimmäinen osa *Ulkoasiainhallinnon historia 1918–1956* (Ulkoasiainministeriö) ilmestyi vuonna 1988. Timo Soikkasen vuonna 2003 ilmestynyt *Presidentin ministeriö 1956–1969. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkonen kaudella* (Ulkoasiainministeriö) on jostakin syystä myös merkitty historian 1. osaksi. Asiallisesti ottaen tällä ratkaisulla erotetaan Kekkonen aika Suomen ulkoasiainhallinnon aikaisemmasta historiasta, vaikka muitakin syytä voi olla.

Muuttuva toimintaympäristö

Kansainvälisesti Euroopan jako alkoi liennytyksen vaikutuksesta saada uusia sävyjä. Niihin kuului ennen kaikkea Saksojen välisen suhteiden järjestäminen, mikä taas avasi tietä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen (Etyk) koolle kutsumiselle. Tässä vaiheessa ulkoasiainministeriö (UM) joutui kokonaan uuteen tilanteeseen: yhtäältä siihen kohdistui aikaisemmasta poikkeavia yhteiskunnallisia odotuksia ja paineita, kun taas eurooppalainen kehitys avasi sille toisaalta aivan uusia toimintamahdollisuuksia. Taustalla vaikutti presidentti Kekkonen kaikenmäärävä asema.

Kuinka toimia tässä tilanteessa, jossa vanhoillisen ministeriön oli käsiteltävä uusia poliittisia haasteita ja toisaalta hyödynnettävä kansainvälisiä mahdollisuuksia siten, että sen kiistaton asema ulkosuhteiden ”konehuoneena” säilyisi? Näihin haasteisiin lisäsi oman panoksensa se, että ulkoasioiden hoito oli valtionhallinnon sisällä voimakkaasti desentralisoitumassa, kun useat keskeiset ministeriöt alkoivat hoitaa itse omia kansainvälisiä suhteitaan. Samalla sisä- ja ulkopoliittikan välinen raja hämärtyi muun muassa kansalaisjärjestöjen aktivoitumisen myötä.

Soikkanen noteeraa kaikki nämä kehityspiirteet ja rakentaa niiden varaan tulkintaa UM:n hallinnosta ja toiminnasta. Hänellä on kuitenkin taipumusta henkilöidä voimakkaasti ministeriön historiaa. Tätä kautta hän pääsee käsittelemään näkyvästi myös ”mehukkaita” aiheita, kuten ministeriön virkamiesten alkoholinkäyttöä ja naissuhteita. Näihin seikkoihin media on kirjaa esitellessään kiin-

nittänyt erityistä huomiota, ilmeisesti kirjoittajaa tyydyttävällä tavalla.

Toisaalta ”sosiaalisilla” suhteilla voi olla huomattavaa poliittista merkitystä. Soikkanen kuvaa yksityiskohtaisesti, kuinka Kekkonen pitkäaikainen suhde Anita Hallamaan väärästi pahasti Jaakko Hallaman johtaman Moskovan-lähetystön toimintaa ja heijastui koko ministeriön nimityspoliittikkaan. Tapaus Hallama on konkreettinen esimerkki siitä, kuinka vallan keskittyminen saa aikaan perverssejä poliittisia seurauksia ja samalla altistaa vallankäyttäjän kiristystä muistuttaville vaatimuksille.

Ministeriö politisoituu

Soikkasen pääteesi koskee sosialidemokraattien pyrkimystä 1970-luvun alusta lähtien hankkia lisää vaikutusvaltaa ulkopoliittikan hoidossa ja hallinnossa. Näin todella tapahtuikin. Suomen sosialidemokraattinen puolue (SDP) koki jääneensä tällä alueella keskustan ja yleensä porvarillisen ylivoimalle. Osaksi tämä johtui siitä, että puolue oli aina 1960-luvun lopulle saakka vastustanut Kekosta, joka oli luonut UM:n sisälle omat keskustapainotteiset vaikutussuhteensa. Sosialidemokraatit sanoivat kritisoivansa vain Kekkonen sisäpolitiikkaa, mutta kaiken vallankäytön kasautuessa presidentin ympärille tämä argumentti ei varsinkaan Moskovassa ollut uskottava.

Socialidemokraattien vaalivoitto vuonna 1966 ja meno Kekkonen taakse vuoden 1968 presidentinvaaleissa muuttivat poliittista asetelmaa. SDP katsoi hankkineensa poliittisen oikeutuksen vahvemmalle asemalle ulkopoliittikassa ja sen hallinnossa. Kekkonen ja Sor-

sa saavuttivat yhteisymmärryksen tässä asiassa, koska uusi suunta palveli molempien tavoitteita, joihin kuului Karjalaisen presidenttien katkaiseminen. UM:ssä tämä muutos näkyi paikoilleen jämähtäneen ja tehottomasti toimivan hallinnon uudistamispyrkimyksinä sekä sosialidemokraattisten asiantuntijoiden nimittämisenä jaosto- ja toimistopäällikön virkoihin. Tosin kehitysyhteistyön ulkopuolella näitä uusia näkyviä nimityksiä oli 1970-luvulla tuskin puolta tusinaa enempiä.

Ulkoministeriön politisoituminen oli tähän saakka ollut latenttia, mutta nyt kamppailu sai avoimia piirteitä. Puolueiden välinen kilpailu vaikutusvallasta ministeriössä henkilöityi Kalevi Sorsan ja Paavo Väyräsen kireisiin henkilösuhteisiin, joista johtuvilla jännitteillä oli kauaskantoisia seurauksia Suomen politiikassa. Vaikka sosialidemokraattien määrä ministeriössä lisääntyi, niin Soikkanenkin joutuu toteamaan, että ministeriön korkeimmat johtopaikat olivat keskustapuolueeseen kuuluneiden virkamiesten käsissä koko 1970-luvun. Sosialidemokraattien merkittävin paikka oli poliittisen osaston apulaispäällikkyyks.

Ongelmia metodissa

Soikkasen tapa kirjoittaa historiaa on hieman vino.² Hän toteaa kyllä valtaosan olennaisista tosiasioista, mutta niiden tulkinnat ovat usein yksipuolisia. Kirjoittaja asettuu tul-

2 Tämä vinous tulee esiin myös Juhani Suomen moniosaisessa ja informaation kannalta olennaisen tärkeässä ”kekkoграфияssa” (termi on Henrik Meinanderin). Toisella tavalla ja vielä enemmän poliittisesti vinoja ovat Suomen teokset Mauno Koiviston presidenttikaudesta.

kinnoissaan asenteellisesti perinteisen ministeriön ja sen johtavien virkamiesten kannalle sekä näkee ministeriön välttämättömän uudistamisen pääosin sosialidemokraattien juonena. Tämä heijastuu jopa halventavina huomautuksina yksittäisistä henkilöistä ja toisaalta vanhan järjestelmän heikkouksien aliarviointina. Esimerkiksi ministeriössä alivaltiosihteerinä ja Bonniin nimittettynä ensimmäisenä suurlähettiläänä vaikuttanut Yrjö Väänänen leimataan jatkuvasti sosialidemokraattiksi ja hänen yhteyksiään ”puoluetovereihin” korostetaan, kun taas ministeriön julkikeskustalaiset käsitellään neutraalisti.³ Kohtuuden nimissä on todettava, että myös ministeriön keskustalaiset saavat osakseen kritiikkiä yksittäisissä asioissa, kuten Suomen myötäsukaisessa kannanotossa Neuvostoliiton miehitettyä Afganistanin vuoden 1979 lopussa.

Soikkasen tulkintoja ohjaa sangen voimakas nojaaminen yhden asian osaisen, Matti Tuovisen, päiväkirjoihin, jotka sinänsä tarjoavat mielenkiintoisen ikkunan ministeriön sisäiseen elämään. Tuovinen ei viranhoidossaan valtiosihteerinä ollut avoimesti poliittinen, vaan Soikkanen sijoittaa hänet keskustan sisäisen kentän luokittelussa ”kepulaisten” ja ”keskustalaisten” väliin.

Soikkanen ei aina muista työsäään historian perinteistä tutkimusmenetelmää, lähdekritiikkiä. Luonnehtiessaan yksittäisiä hen-

3 Omissa muistelmissaan Väänänen kyllä toteaa usein UM:n sisällä esiintyneen erimielisyyksiä, mutta hänen aktiivisista suhteistaan SDP:hen ei niistä löydy näyttöä. Ks. Yrjö Väänänen, *Finlandia Bonn*. WSOY 1991.

kilöitä kirjoittaja näyttää ottaneen epiteetit suoraan heidän vastustajiensa suusta. Sinänsä ei ole mitään syytä kieltää sitä, että 1970-luvun alussa varsinkin nuorten sosialidemokraattien toimissa oli melkoista uhoa. Tilanteeseen vaikutti myös se, että kun SDP:ssä oli laajamittaista kansainvälisten suhteiden tuntevista, niin keskustan ulkopoliittinen ajattelu oli ensisijaisesti virkamiesvetoista. Toisin sanoen UM:n keskustalaiset virkamiehet eivät tarvinneet, eivätkä halunneet puoluesuhteita, asioiden hoitaminen Kekkonen ja toissijaisesti Karjalaisen kanssa riitti.

Toinen metodologinen ongelma Soikkasen tutkimuksessa on sen haluttomuus käyttää hyväksi kotimaista ja kansainvälistä tutkimusta Suomen toiminnan kontekstualisoimiseksi. Kansainvälinen kehitys nähdään puhtaasti Helsingin ja ulkoministeriön aineiston näkökulmasta, eikä Soikkanen hyödynnä juuri lainkaan substantiivista tutkimusta 1970-luvun kansainvälisestä kehityksestä. Tässä on yksi keskeinen ero poliittisen historian ja kansainvälisen politiikan tutkimuksen lähestymistavoissa ulkopoliittikan tutkimukseen. Edellisessä maailmaa katsotaan Helsingin horisontista, jälkimmäisessä Suomi nähdään pikemminkin yhtenä toimijana laajemmassa kansainvälisessä yhteydessä.

Sukupolvikonflikti

Ulkoministeriön toimintatapojen ja ulkoisen aseman muutos on ollut monelle vanhan koulun diplomaatille ilmeisen kova pala. Kyse ei ole vain uuden ja vanhan koulun erilaisista poliittisista näkemyksistä, vaan syvemmässä mielessä sukupolvikonfliktista, johon myös

Soikkanen viittaa, sekä siihen liittyvästä valtataistelusta. Kamppailuissa kolhiutuneet hakevat muistelmissaan hyvitystä, kuten tekee esimerkiksi Björn-Olof Alholm, jonka Bonnin-kauden henkilöstöhallinnosta ja siihen kohdistuneesta tutkimuksesta nousi suuri julkinen kohu. Alholm katsoi – Pariisin Ralph Enckelin ja Lontoon Leo Tuomisen tapaan – joutuneensa sosialidemokraattien poliittisen ajojahdin kohteeksi.⁴

Soikkanen näkee UM:n henkilöstön organisoitumisen vuonna 1970 Ulkoasiainhallinnon virkamiesyhdistykseksi (UHVY) ja varsinkin sen myöhemmän toiminnan sosialidemokraattien valtopoliittikan välineeksi. Toki sosialidemokraattiset virkamiehet olivat siinä aktiivisia ja poliitiikkaakin toiminnassa oli mukana. Kimmo Rentola toteaa aivan aiheellisesti, että UM:n virkamiesjohdon oli vaikea sopeutua SDP:n ulkopoliittiseen linjan-

4 Björn-Olof Alholm, *Toisinajatteli ja suurlähettiläänä*. Gummerus 2001. Toisaalta useimmat suurlähettiläsmuistelmät eivät ole näin yksioikoisia. Niinpä Ilkka Pastinen kokee 1970-luvun alun ns. everstijuntan aseman heikkenemisen ensisijaisesti seuraukseksi Max Jakobsonin YK:n pääsihteerikampanjan aikaansaamasta väliin kiristymisestä Kekkonen kanssa ja varsinkin irtiotoksi juntan korostamasta puolueettomuuspolitiikasta; ks. Ilkka Pastinen, *Yläkerran ylhäisyys. Tuokiokuvia neljältä vuosikymmeneltä ulkoasiainhallinnossa*. Otava 1994. Hyvärinen keskittyy omissa muistelmissaan enemmän ulkopoliittikan substanssiin eikä näe sosialidemokraattien pyrkimyksiä erityisen poikkeuksellisenä ilmiönä; ks. Risto Hyvärinen, *Virkamiehiä, viekkautta ja vakoilua*. Otava 2000. Lopulta Gustafsonin muistelmät kertovat kuinka monimutkaisia ja jännitteisiä saattoivat myös vanhan koulun diplomaattien suhteet olla; ks. Paul Gustafson, *Ritarikadun renki*. Kirjayhtymä 1995.

muutokseen ja nuoren heitä radiikaalimman sukupolven esiinmarssiin.⁵

Toisaalta suomalainen yhteiskunta oli muuttunut siten, että ulkoministeriö ei voinut enää toimia normaalien työmarkkina- ja henkilöstöhallinnon käytäntöjen ulkopuolella. UHVY:n perustaminen ja toiminta toivat ministeriön, poliittisella sävykselläänkin, lähemmäksi normaalia suomalaista yhteiskuntaa ja johti 1970-luvun lopulla myös lainsäädännöllisiin muutoksiin. Muutoksen kritiikki kohdistui usein Kalevi Sorsaan, jonka asema oli monien mielipahaksi vahvistumassa maan politiikassa yleisemminkin.

Kuten sanoin, Soikkasen tapa tulkita asioita on vino. Hänen tutkimuksensa sisältää muutoksen faktuaalisen erittelyn, mutta saa hallinnon sopeuttamisen ja uudistamisen näyttämään pelkältä sosialidemokraattien yritykseltä valata ulkoministeriö ja jopa ”viidakkosodalta”. Näissä kannanotoissaan hän kuitenkin poikkeaa edukseen niistä ministeriön entisistä ja nykyisistä virkamiehistä, jotka näkevät SDP:n suomettumispolitiikan keskeisenä toteuttajana ja itäblokin hännystelijänä sekä vihjailevat tässä suhteessa jopa maanpetturuuteen.⁶ Soikkanen ei mene niin pit-

källe, että väittäisi Sorsan ja muiden sosialidemokraattien konspiroineen sosialististen maiden monopolipuolueiden tai niiden liittolaisten kanssa, joihin useilla muillakin Suomen puolueilla oli omia kahdenvälisiä suhteitaan.

Ulkopolitiikan substanssi

Soikkasen historiassa on se paradoksaalinen piirre, että hänen ulkoministeriön kehitykselle antamansa sivumaku helposti peittää teoksen annin ministeriön hallinnollisen ja taloudellisen kehityksen yksityiskohtaisessa kuvauksessa. Hallintohistoria on harvoin innostavaa luettavaa, mutta kun sille antaa Soikkasen tapaan vankan asiapohjan, ja jos osaa lukea hallinnon historian poliittisia implikaatioita, niin esiin tulee mielenkiintoisia asosiaatioita. Soikkanen ei sitä paitisi kaihda ulkopolitiikan substanssiakaan. Tämä koskee muun muassa NORDEK:in, Max Jakobsonin YK:n pääsihteeriehdokkuuden, ns. Saksan paketin, asevalvontapolitiikan ja ETYK-prosessin erittelyä. Koska Soikkasella on ollut pääsy liki kaikkeen relevanttiin lähdeaineistoon, niin tuloksena on hyödyllistä, jopa kokonaan uutta ulkopolitiittisen päätöksenteon analyysiä. Tämä näkyy esimerkiksi tapaus Jakobsonin erittelyssä, jonka johtopäätöksissä kirjoittaja tulee lähelle Ilkka Pastisen myöhemmin esittämiä realistisia näkemyksiä.⁷

Soikkanen osoittaa, kuinka Jakobsonin ehdokkuus lähti liikkeelle hänestä itsestään ja kuinka

kampanjaa hoitivat New Yorkissa muutamaiset keskeiset ulkoministeriön virkamiehet. Kekkonen oli prosessista vain osittain informoitu ja poliittisesti puun ja kuoren välissä. Jakobsonin valinta olisi merkinnyt Suomen (ja Kekkonen) harjoittamalle ulkopolitiikalle maailmanlaajuisista tunnustusta, mutta toisaalta Jakobsonin ja hänen lähipiirinsä puolueettomuudelle antama voimakas (ja rohkea) painotus saivat Moskovan nousemaan vastahankaan. Ehkä raskauttavain seikka oli se, että Jakobsonin kampanjapäki pyrki pelaamaan turvallisuusneuvoston pysyviä jäseniä vastakain, mikä poikkesi täysin Suomen silloisen ulkopolitiikan peruseräaatteesta.

Kekkonen aavisti vähitellen pääsihteerikamppailun kielteisen lopputuloksen, alkoi annostella tukeaan Jakobsonille ja lopulta ärtyneenä katsoi maineensa kärsineen pahasti venäläisten silmissä. Moskovassa oli muutenkin asennoituminen Suomen puolueettomuuspyrkimyksiin muuttunut avoimen kielteiseksi. Voi kai sanoa, että Max Jakobsonin ehdokkuus YK:n pääsihteeriksi vaikutti lopulta enemmän Suomen sisäpolitiikkaan kuin kansainväliseen politiikkaan. Jakobsonin tapaus osoittaa, ja kokemukset vahvistaa Saksan paketti, että päätöksenteko ulkoministeriössä oli hyvin keskittyntä ja sen sisällä vallitsi eriäviä käsityksiä poliittisesta linjasta, eikä Kekkonen

5 Kimmo Rentola, *Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970*. Otava 2005, 287–288.

6 Jukka Seppinen, *Neuvostotiedustelu Suomessa 1917–1991. Strategia ja toiminta*. Ajatus 2006; Alpo Rusi, *Vasemmalta ohi. Kamppailu Suomen ulkopoliittisesta johtajuudesta rautaesiripun varjossa 1945–1990*. Gummerus 2007. Rusin ansioksi on luettava hänen kostomentaliteettinsa vastapainoksi lähteiden sangen monipuolinen käyttö, mihin Seppinen puolestaan ei syyllisty.

7 Tässä ja muissakin yhteyksissä Soikkanen päätyy samanlaisiin havaintoihin kuin paikan päällä tapahtumia observoinut kansliapäällikkö Jyränki; ks. Antero Jyränki, *Kolme vuotta linnassa*. WSOY 1990.

näkemyksiä aina edes noteerattu.⁸

Soikkasen esiintuoman aineiston perusteella voi arvella, että ulkopoliitikassa Kekkonen ei ehkä ollutkaan niin suvereeni toimija kuin halutaan muistaa. Tietenkään suuria linjoja ei ratkaistu ilman häntä sen enempää läntisessä integraatiopoliitikassa kuin etenkin idänpolitiikassa, jossa presidentillä oli tiedusteluhyteksiensä vuoksi ylivoima informaatioissa ja kontakteissa. Vaikka Soikkanen ei tulkintaa hyväksykään, niin silti voidaan sanoa, että Kekkonen eriytti idän- ja lännensuhteet toisistaan. Jukka Valtasaari toteaa tämän seikan seuraavasti: ”1960-luvulta alkaen Kekkosella oli omat luottomiehensä lännenpolitiikkaa varten, kaikki huippudiplomaatteja, muun idän ja idean, hän piti itsellään.”⁹

Vaikka Kekkosella oli ulkoministeriössä omat luottomiehensä, erityisesti Korhonen ja Tuovinen, niin toisaalta ministeriön virkamiesjohto hoiti jopa 1970-luvun alussa ulkopoliitiikan käytäntöä Kekkosta useinkaan kuulematta. Ulkopoliitiikan jälkikään ei aina ollut johdonmukaista, mikä tosin johtui osaksi Moskovan ja Bonnin vastarinnasta Suomen aloitteille. Jos tämä väite pitää paikkansa, niin Soikkasen työ olisi hyötynyt tämän keskeisen kysymyksen yleisemmästä käsittelestä. Toisaalta voidaan sanoa, että

8 Suomen suhteista Saksan valtioihin ja Saksan paketista keskeisen tutkimus on Seppo Hentilä, *Kaksi Saksaa ja Suomi. Saksan kysymys Suomen puolueettomuuspolitiikan haasteena*. SKS 2003. Lukuunottamatta ulkoministeriön sisäisten suhteiden tarkastelua, Soikkanen ei tuo tähän analyysiin mitään erityistä lisäpanosta.

9 Jukka Valtasaari, *Myrskyn vuodet. Suomen suunta kylmän sodan jälkeen*. Otava 2009, 18–19.

ETYK-prosessissa Kekkonen näyttää olleen voimakkaampi toimija kuin pääsihteerikysymyksessä. Soikkanen kuvaa tiiviisti, mutta hyvin, prosessin etenemisen ulkoministeriön näkökulmasta.¹⁰

Soikkanen kuvaa realistisesti Kekkosien fyysistä ja poliittista hiipumista sekä vallansiirtoa Koivistolle. Tällä muutoksella oli tietenkin merkitystä ulkoministeriölle ja sen sisäiselle valtarakenteelle. Koivisto pyrki kaikin tavoin välttämään poliittisen puhdistuksen leimaa, mutta Jaakko Hallaman palaaminen Moskovasta ja Keijo Korhosen lähtö kentälle olivat väistämättömiä päätöksiä. Poliittisen hovin perustamista kaihtanut Koivisto myös normalisoi UM:n virkamiesten ja presidentin välisen yhteydenpidon. Verrattuna Kekkonen kauteen Koivisto pyrki purkamaan sisä- ja ulkopoliitiikan välisen kytkennän, josta hän oli itse joutunut kärsimään NORDEK-asiassa.¹¹ Idänsuhteet säilyivät tärkeinä myös Koiviston kaudella, eikä hän sallinut tässä asiassa heilutettavan ulkopoliitiikan venettä.

Ulkopoliitiikan hoito ei kuitenkaan ole taktiikkaa ja sen hoitamiseen tarvitaan tehokas ministeriö. Esimerkiksi 1970-luvun alussa Moskovan painostus ja vaatimuk-

10 ETYK-prosessissa mukana olleen näkökulman tarjoaa Markku Reimaa, *Kekkonen katiska. Suomen toiminta Etykissä 1968–1989*. Edita 2008. Reimaan ja Soikkasen esitykset ovat samansuuntaisia, johtuen varmaan osaksi samasta lähteaineistosta.

11 Eri presidenttien politiikkaa myös ulkosuhteissa on eritelty teoksessa Pekka Hallberg, Tuomo Martikainen, Jaakko Nousiainen ja Päivi Tiikkainen, *Presidentin valta. Hallitsijavallan ja parlamentarismien välinen jännite Suomessa 1919–2009*. WSOY 2009.

set luopua puolueettomuuden korostamisesta olivat todellista. Tämä ulkopoliittinen tosiasia, joka ei ollut Kekkonen poliittisesti konstruoima, kuten vuoden 1961 noottikriisi saattoi olla, vaikutti suoraan Suomen harjoittamaan politiikkaan. Toisaalta ulkoministeriön korkeiden virkamiesten oma toiminta provosoi Moskovan käyttäytymistä.¹² Soikkasen esiintuoma aineisto viittaa siihen, että 1970-luvun alkupuolella Kekkonen harjoitti Suomen sisällä muutuvien koalitioiden politiikkaa näkemiensä laajempien intressien nimissä. Tällöin ns. everstijuntan jäsenet joutuivat heille uuteen tilanteeseen: ruhtinas ei välttämättä ollutkaan tavattavissa, vaikka toisaalta tarvitsi entisiä liittolaisiaan.

Timo Soikkasen ulkoministeriön historian toinen osa on vaatinut suuren työn lähdeaineiston koakoamisessa ja erittelyssä. Kirjan ulkoasu on imponoiva ja toimitustyö huolellista, jos jätetään huomiotta muutamat nimivirheet. Omissa rajoissaan historia avaa ulkoministeriön ovet sen sisäiseen toimintaan tutustumista varten. Talon asukkaat eivät ole kovin sopuisa perhe, eikä kirjoittaja anna heistä tasapuolista kuvaa, mutta yhteisen asian eteen he kuitenkin ovat työtä tehneet.

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteiden tohtori ja Ulkopoliittisen instituutin johtaja.

12 Tästä ks. Raimo Väyrynen, ”Paineet kasvavat: Suomi ja Neuvostoliitto, 1968–1973”. *Historiallinen aikakauskirja*, vol. 102:1 (2004), 5–22.